

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиясынын
Тыва областы болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарынын областы Советиниң органы

1925 чылда
үчкүнчү кезеңде

1953
ПОЯБРЬ

18

СРЕДА

№ 224 (2909)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

Малчынар ортузунга политиктиг ажилды күштөлдирер

Мал ажилдакчыларынын ортузунга политиктиг ажилды күштөлдиреринин чугула уjur-дузалыын СЭКП ТК-нын сентябрь Пленуму тодаргай айткан. Көдээ ажил-агыйнын улам ырайгы көдүрүшкүнү чаггаар болу бээр деп бодаар болза алдагал болуру чугаажок. Көдээ ажил-агыйнын көдүрүшкүнү тургустунуп турар материалдыг чүүлдер болгаш болдуар аргалар партия организациаларынын ажил-чорудулганынын экижидилгези чокка чедип алдыназы билдингир. Көдээ ажил-агыйнын улам ырай хөгжүдөр талазы-биле сорулгаларын чедешкинин шитпирлээри партия организациаларынын организаци болгаш политиктиг ажилын массаларныг иштинге бүгү хемчеглер-биле күштөлдиреринде болуп турар.

Бистиң областыг байдалына хамаарыштыр алырга, малчынар ортузунга политиктиг ажилды күштөлдирер шитпирлиг чугула хемчеглериниң бирээзи болур. СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунун түннелдериниң болгаш областыг көдээ ажил-агыйнын улам ырай хөгжүдөр талазы-биле областыг партия организацианын сорулгаларынын дугайында айтырыгы чугаалашкан СЭКП Тыва обкомунун VIII пленуму көдээ партия-организаци болгаш партия-политиктиг ажилдарын, ылангыя малчынар ортузунга политиктиг ажилдыг четпес тургустунганын амдеглээ.

Бир эвес партияныг көдээ райкомнары, колхозтарда болгаш совхозтарда партия организациалары малчынар ортузунга политиктиг ажилче чогуур хайгааралды салып, эртемиң чедешкининиң болгаш мурнакчы дуржулганы непередириниң херзэн бедик үнелет, мурнакчы дуржулганы калбаа-биле шингээриниң көдээ ажил-агыйныг удуруунун чарылбас кезээ болдуруп шидяккан турган болза, биске Танды районда Оюн Ноокай биле Григорий Кудрявцев, Бий-Хемде А. Пестова, Эрзинде К. Тамба, Улуг-Хемде Кыргыз Санчы-Будей ышкаш суралгы малчынарнын хурузлени калбак болгаш мал ажилынын бүгү талазыг хөгжүлдэгени улуг чедешкинер бар турар ийик.

Бичаарга, партияныг чамдык райкомнары болгаш колхозтарда партия эге организациалары малчынарнын ортузунга политиктиг ажилче, оларнын амдырал болгаш культура талазы-биле негелделерин хандыларыне кичээнгейни четпес салып турар.

Малчынар ортузунга политиктиг ажилды чедир үнелевейн турар фактыларны чаггас Каа-Хем районун чамдык колхозтарында чижектер-биле тодаргай көргүзүп болур. Ол районун «Ленинчи орук» колхозта партия организацианыг (секретары эш Саранулов) колхозчу малчынар ортузунга политиктиг ажилды барык чорутпай турар. Малчынар таныдылга ажилы, оларнын материалдыг чагайлыгынын дугайында айтырыг, хойжуларга, чылгычыларга чуртталганын таарымчалыг оран-суунун тургузуп бээри, оларны колхозчуларнын нити болгаш баштаар черин хуралдарына олурустувары, чагыткан солундары ей-шаанда чедирип бээри колхозта партия эге организацианын кичээнгейинден дашкаарлаан. Ол-ла районун «Октябрь 30 чыл ою», «Сталинчи орук» колхозтарда байдал оортан бичи-да дээр эвес болуп турар. Колхозтун удуруткучлары фермаларда ховар аалчылар бооп, оларга партия болгаш чазактыг көдээ ажил-агыйныг хөгжүдөр дугайында төөгүлүг шитпирлерин таныштырбайн турарлар.

Малчынар ортузунга политиктиг ажил Сут-Хөл, Бай-Тайга, Тес-Хем болгаш өске-даа районнарда чазыс деанелде тургустунганын СЭКП Тыва обкомунун сески пленуму демдеглээ.

Малчынар ортузунга политиктиг

ажылды күштөлдирер партия райкомнарынын, колхозтарда болгаш совхозтарда партия эге организациаларынын сонгаарлатынмас сорулгалы кылдыр тургустунган. Хойжуларга, чылгычыларга, сүт-баран фермаларынын ажилдакчыларына политиктиг таныдылга ажилын доктаамал болгаш план өзугаар чорудар уjurлуг. Бо херекке районнарынын удуруткуч ажилдакчылары боттары-биле эн улуг киржилгелиг болушаан, дуржулгалыг лекторларны, илеткелчилерни, агитаторларны база калбаа-биле кириштирер херек. Малчынар ортузунга чорудар политиктиг ажилдыг бир хевирини нити хуралдар болур. Колхозчуларнын нити хуралдарына, партия болгаш комсомол хуралдарына колхозчу малчынар үргүлчү кирип, чурттуг, областыг, районун, колхозтун мурунда тургустунуп турар ажил-агый политиктиг сорулгаларын билген турар уjurлуг.

Лекция пропагандазы малчынар-биле политиктиг ажилга көсүк черин элээн турар уjurлуг. Лекторлар оларга партия болгаш чазактыг шитпирлерин, бистиң чуртувуста, областа, районда күш-ажылчы көдүрүшкүннерин, социалистик чарыштын түннелин, бүгү делегей байдалын болгаш өске-даа айтырыгларын тайылбырлап бээр хүлээлгелиглер.

Мал ажилында турар колхозчуларга болгаш совхозтарныг малчын ажилчыларына кино көргүзүлгезин, ылангыя көдээ ажил-агыйга холбашкан кино-чурктарны доктаамал көргүзерин партия райкомнары хандыра уjurлуг. Район иштинге көрер кинонун маршрут планын чагаалдыра малчынарнын хандырып турар болдуларыне чогуур кичээлгени салыр херек.

Көдээ чорудар политиктиг ажилдыг чугула хевирлериниң бирээзи болза, колхозчуларнын үш чыл хуусаалыг агро-зооветөредилгезин болур. Ол өөредилгеге малчынарнын калбаа-биле кириштирер, оон-биле көдээ ажил-агый пропагандазын, ылангыя эртемиң чедешкининиң болгаш мурнакчы дуржулганы калбаа-биле шингээриниң айтырыгын холбаштыра.

Малчынар ортузунга чорудар политиктиг ажилга политиктиг болгаш чечен чогаалдын база мал ажилын дугайында дуржулганын тускай литератураны улуг рольдуун барымдалаш, оларнын таралдыгынче, номчулганын чогуур кичээлгени угландырып, оон-биле кады малчынарнын дуржулганын нитилештиреринче партия болгаш көдээ ажил-агый органнары сагыш салыр уjurлуг.

Социалистик чарышты ала-чагаарларын оруунче кийрбейн, ону организацилап, ажилдын мурнакчы методу болдулары база дыка уjurдузалыг. Социалистик чарыштын түннелдерин үндүрүп, колхозта ийикке совхозта байдалды анализтеп турарын политиктиг уjur-дузалыг партия болгаш көдээ ажил-агый органнары утпас херек.

Хана солуннар, агитхуудустар, хүндүлел болгаш көргүзүп самбарлары бистиң малчынарныг политиктиг агитацианың чедирги хевиринде, оон доктаамал ажилдарыне, ону малчынарнын, таражыларын дуржулга солчурунун болгаш таныдылганын органы бсдуларыне колхозтарда партия организациалары боттарынын кичээлгени угландыра херек.

Партия, совет болгаш көдээ ажил-агый органнары малчынар ортузунга политиктиг ажилды күштөлдирер чорутканын түннелден, СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунун төөгүлүг шитпирлерин-биле хей-аыт кирген бистиң малчыларыныг мал ажилын бүгү тала-биле хөгжүдөр алдардыг сорулганы чедешкинин күүседип шыдаарлар.

Садыг ажилдакчыларыныг Бүгү-өвүлел чөвүлел хурамына эш А. И. Микояныг илеткелди ном кылдыр үндүргени

Садыг ажилдакчыларыныг Бүгү-өвүлел чөвүлел хуралына «Бараан саарылгазын улам ырай калбартыр болгаш күрүне, кооператив база колхоз салдын организациаларын экижидер талазы-биле хемчеглерин дугайында» эш А. И. Микоянын

илеткелин болгаш допчу сөзүн Күрүнениң политиктиг литературалар үндүрер чери тускай ном кылдыр парлап үндүрген.

Ук номну массалыг тираж-биле үндүрген.

(СЭТА).

Бичи номчукчулар-биле ажил

Кызылдын автотранспорт контора-зынын клубунда номчула библиотеказынын ажилдакчылары комсомолчулар Спиридонова (эргелекчи), Антипина (библиотекары) олар бичи уруулар-биле номчулга ажилын эки организацилап турарлар.

Библиотека бичи номчукчуларга таарымчалыг, оларнын өөредилге-ки-жидилгезинге уjur-дузалыг чугула номнар-биле долдуртунган болгаш ында номчулга залын база таарыштыр тургускан.

Ам библиотекада бичи номчукчулар саны 250 кижи ажып турар. Ылангыя бичи номчукчулар—Баир, Бадарчи, Синкина база үшкү кластыг өөренкичи Белова Аня олар ол библиотеккага үргүлчү аалчылары болуп, номнарын улуг сонургал-биле номчуп турарлар.

Комсомолчулар Спиридонова биле Антипина олар кежээниң-не конторанын анык өскенин чып, олар-биле яны-бүрү чечен-чогаалдарын болгаш сеткүүлдерин коллективтиг номчулганын база организацилап турарлар.

Колхозчулар—билиглерже

Социалистик көдээ ажил-агыйны улам ырай хөгжүдеринге чаа яны бүрү машиналар массалыг-биле кылдынып үнүп турар, бичаарга совет техниканы шингээдип алырына чүткүл база калбарган. МТС-терде, совхозтарда болгаш колхозтарда ажилдакчылар өөренер политиктиг бөлгүмнерин четкизи бо чылын мурунку үелерден ыракта өскен, кичээлдерини шынары-даа эки болуп турар.

Моон-биле кады курстарга болгаш тускай эртеме школаларына өөренер күзүн билдирешкинер база көвүдөп турар. Анаа үндөшлөшкөн, черле кал белектеринин чугулазын барымдалаш, Улуг-Хем районда Калинин аттыг колхозтун баштаар чери бирги хову бригаданын бригадир эш Середарыны областыг колхозтарына удурут кадрлар белектеринин 3 чыл өөредилгелиг школазынче, колхозчу эш Шакар-оолду санаакчы куруунче, эш Доржукайны Туранда областыг көдээ ажил-агый школазынче, эштер Дас, Серээ, Чалзып оларны Кызылда механизациа школазынче тус бүрү чоруткан.

Чаа совет техникаларын шингээдип алырына чүткүлдү күзелден илереткен билдирешкинер Шагаан-Арыг МТС-те болгаш районун өске-даа колхозтарында хөй илереп турар.

Танды районда Ленин аттыг колхозтун баштаар чери кадрлар белектерин чугулага көргөш, областыг механизациа школазынче Кыргыз Монгуш-оолду, көдээ ажил-агыйнын үш чыл өөредилгелиг школазынче Чүлдүм Багай-оолду чоруткан.

Мурнакчы механизаторлар

Чадаана МТС-тин «Искра» колхозта эш Чимитке удурткан трактор бригаданын механизаторлары колхозка келген үезинден элээш, чылгы болгаш күсүк чер андарылгазынын планын эрестиг күүседип келгенер. Ылангыя СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунун төөгүлүг шитпирлеринге холбаштыр 980 ажыг гектар чер андарылгазын хуусаа бетинде доозары-биле социалистик хүлээлге алгаш, ол хүлээлгезин агротехниктиг негелделер өзугаар 1024 гектар кылдыр күүсетпешаан, дыка хөй кывар чүгүлдү камнап алганнар.

Ол бригадада комсомолчу тракторист кыс эш Анай-Хаак сезон планын 3 дакпыр күүсеткен. Тракторист эштер Менди-Байыр, Кошкар-оол олар сезон планын 2,5 катап, эш Кононов 3 катап ажык күүсеткенер. Ол трактор бригаданынга прицептиктеп турган эштер Эртине, Бекей-оол болгаш бригаданын повары эш Билкинен олар трактористтерниң план күүсидеринге эн кызымак дузалашканнар.

Бистиң социалистик нитилелелисте хоорай биле көдээниң аразында бараан саарылгазынын, өзүлдөзи ажылчын аңгы биле тараачыннарнын эвилелин быжыдарын деткип турар. Ажылчын аңгыныг тараачыннар-биле будурулге харылзаазынын хевирин харылзааныг бараан хевирин улам немеп турар.

БИСТИҢ ОБЛАСТА

КОЛХОЗЧУ ТУДУГЛАРДА

Ильчаныг лампазы кыпкан

Кызыл районун «Тинелте» колхозунун колхозчулары электростанциязынын тудуун чогуур үезинде дооскаш, Ильчаныг лампазын байырлал-биле кывыскаш.

Митингиге Кызыл райкүскомунун даргазы эш Кара-оол, областыг электрификация эргелелинин улуг инженер эш Километов олар сөс ап, көдээ ажил-агыйга электричыл канчаар-даа ажык чугула уjur-дузалыг демделеп, байыр чедиргенер. Оон сөөлүндө электри тудуунга кызымак ажилдаан тудуу бригаданында эштер Агбан, Чал-

зей, Дажы-Серен оларны үнелг чүүлдер-биле шагнадылаан.

Колхозтун тудуу бригаданыг элеттиг станциязында аңгыда бо чылдын чуртталганын 8 бажыннарын тудуу планын тургаш, 11 чаа бажыннарын тудуу, ажылаач кириген.

Колхозтун сууру чырып, оон пидорама болгаш дээрбе черлери электрижтинген. Дүүн чаа-ла керсин болгаш хензиг лаа чырымга чурттал турган суур, оон чурттакчылары электринин күчүлүг чыры-биле хандыртыган.

Тудуу ыажы белектервиң шалыпчы айында

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Бай-Тайга районун колхозтары бо чылдын тудуу планын хуусаазынын бетинде эрестиг күүсеткен. Ажилда дуржулганы улам быжыгавышаан, келир чылын оон-даа бедик көргүзүлгелер болуруна амдыгааштан белектенип эгелей берген.

Сталин аттыг көдээ ажил-агый артели келир чылын будурулге, культура тудууларында аңгыда чуртталганын 48 бажыннарын кылдын планнап турар. Колхозчу ичинер келир чылдын тудуунга белектерин (ноябрь 10-дан де-

кабрь 10-га чедир) шалыпчы айын чарлаан, ону районун шупту колхозтарында деткип турар.

Төрөөн чуртунун мурунуга алган хүлээлгезин шевергин боттандыра-ры-биле Сталин аттыг колхозтун эш Авыр-оолга удурткан тудуу бригаданыг чокта чаа 61 кижини шилээш Биче-Шуй, Кургаг-Адыр сынарыныче 2-бригада кылдыр дерип чоруткан. Олар аразында социалистик чарыштын керээлиг, кижи бүрү ажил онаалдаларыг, оларда 7—7 агитаторлар база ажыглатыган.

Чөөн-Хемчик районун колхозтарында

Чөөн-Хемчик районун Чадаана сумузунда «Искра» колхозта тудуу бригаданы 5 бөлүктүг ажилдап турар.

Бригада 1953 чылда чуртталганын 18 бажыннарын, 1 клубту, 1 дээрбени, 80 баш инек кирер 1 кажааны, 400 баш хой кирер бир кажааны тудуу планын турган. Бригада ажилчын күжү-биле, чепсек-херекселдер-биле болгаш тырттар күштер-биле чыл эгезинде-ле хандырган.

Тудуу бригаданын ажилын түннелден чуртталганын 7 бажыннары ажылгалта шуут кирген, 1 клубтун, 15 чуртталга бажыннарынын, 1 дээрбе тудуунун ханазын салып, 80 ажыг инек кирер ийи кажааны тудуу, 400 баш хойунун бир кажаанынын ханазын тудуу дооскан.

Бригадада Долчун-оол, Даямадан, Канчыр-оол, Базуу, Соржу, Лагаа, Кончукчап, Соксур-оол олар онза чүткүлдүг ажилдап турарлар.

Чөөн-Хемчик районун Чыргакыда Калинин аттыг көдээ ажил-агый артелинин тудуу бригаданын тудуу дуржулары бо чылдын тудуу планын чедешкинин күүсепир-дээш эки ажилдаанынын түннелден 17 чуртталга бажыннарынын, бир уруулар элээлинин, 3 мал кажааларынын тудуушкунун бүрүн дооскан. Ол шылк өскөзөртөн көжүргөн 7 саныг чуртталга бажыннарын эде туткаш ажылгалда кириген.

Тудууларынын иштинден Өшкү-Саар, Н. Доржу, Д. Намчак, Докпал олар онза кызымаккай ажилдап, ажил нормазын 170—200 хуу күүседип турарлар.

Ажылчындын мастер чедир

Тудуу трестинге 1939 чылда Ооржак Комбуй-оол ажилдап кирген. Ол үелен бээр үзүктөл чок кызымаккай ажилдап, бодунун мергежилдин улам бедилдип келгени-биле анаа ажилчындын мастер четкен. 1940 чылда Комбуй-оол тыва ортумак школазын тудуунга штукатурларын өөренипчи болуп кирген, анаа каш ай болган сонда бодунун кызымаккай-биле бешик разрядты чедип алган, мергежилдиг, боду тускай ажилдаар ажилчын болган.

Оон мергежилин көргөш, Тыванын ырак району болур Тожуже ону чоруткан, орта районун эмнелте болгаш школазын штукатурлаарын эки дооскан. Оон сонда Балгазын санаторийинин тудуун штукатуралап дооскан.

Кызылга болган 6 ай хуусаалыг дашчы-печник курзунга өөрөнгөш,

ол курсту кончуг эки дооскан. Оон бээр-ле эш Комбуй-оол Кызылдын улуг даш тудууларынын тургузукчуларынын бирээзи болуп келген. Ол мергежилдиг дашчы болу берген.

1946 чылда коммунист партиянын кежигүнүне кирген, ам тудуу трестинде партия эге организацианың бюро кежигүнү, хөй-нитиниң ажилына иденкейлиг киржи турар.

Эш Комбуй-оол бодунун билин бедилдери-биле кады анык кадрларга үргүлчү практиктиг дузаламчыны көргүзүп турар. Ам 15 чаа кадрларын өөредип турар. Ол чыл бүрүдө үлүг нормазын 150 хуудан өрү күүседип турар. Бо чылдын 10 айларын ажил нормазын 180 хуу чедир күүсеткени-биле областыг хүндүлел самбарында кирген.

Хүлөөлгезин күүсеткен

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районун төвү—Шагаан-Арыг хоорайныг ашы-чем садыглар № 2 магазининин эргелекчи эш Л. Князева совет садыгын ажил улам ырай хөгжүдөр хемчеглер дугайында партиянын болгаш чазактын шитпирин амдырал кырынга

боттандырар сорулга-биле база улуг байырдалга алдар болдуруп, ай планын 105 хуу күүседири хүлээнген. Эш Князева ол хүлээлгезин октябрь 28-те 114 хуу күүсеткеш, хоорай магазининин аразында шилчир кызыл тукту чаалап алган.

Колхозтун мурнакчылары

Өвүр районда «Кызыл тук» колхозтун колхозчулары СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунун шитпиринге хей-аыт кирип, бо чылдын күш-хүнүн минимумун 2 чартык ай бурунгаар ажык күүседип турарлар. Чылгычы эш Дамдын 62 беден 62 кулуну кол-

хозка доруктур азырап бергеш, күш-хүнүнүн минимумун 4-тен ажык катап, хойжы эш Дамдын, тудуу бригаданында эш Санчы-Мидип, хову бригаданында эш Сарыг-Хуна, Хо-мушкы олар күш-хүнүнүн минимуму 2—2,5 катаптан ажык күүседип, кызымак ажилдап турарлар.

Херээженнерниң күш-ажылы

Эрзин районун ажилчы херээженнериниң күш-ажылы болгаш политиктиг иденкейи улам өзүп турар.

Чокта чаа Сарыг-Булуң чеди чыл школазын өөреникчилеринин 70 ажыг кезек яны-бүгү хептерин суурнуң херээженнери лаарал берген. Олар ам СЭКП райкомунун чаа бажыннын тудуунга кирип, ылангыя бажыннын иштиги ханазын дескилеп малгаштаар ажилды кылып турарлар.

Суурнуң херээженнеринден 16 кижи «Кызыл сылдыс» колхозтун херээженнерин бажын чугайлаарла өөредип, 4 бажыннарын чугайлааннар. Оон ырай олар чуртталганы болгаш бажын иштинин арыг-шевери сагырынын талазы-биле колхозчу херээженнерге боттуг сүмелерин берип, дузаламчыларны көргүскенер.

Колхоз будурулгезинге херээженнерниң киржилгезин улам иденкейлиг турар. «Коммунизмче орук» көдээ ажил-агый артелинин херээженнери колхоз конторазында болгаш клубка оттулар 120 кубометр ынашты хал белектээнер.

«Сталинчы орук» колхозтун херээженнери тудуу ажилына кирип, амгы үеде гараж тудуу турарлар.

Школага шеф

Сут-Хөл районун Суг-Аксы суурунун чурттакчы херээженнери ында чеди чыл школазын арыг-шевер тургузарына шефке алган. Олар ол ажилга мурунку үелерден бээр аксеткилдиг кирип келген.

Октябрыныг байырдалгына уткуштур школанын бажыннарын чугайлаар деп шитпирлеп алган. Ноябрьныг баштагы хүнеринде ол ажилга 25 херээженнер киришкен. Олар чеди чыл школазын шупту кластарын база интернаттын бүгү өрээлдерин чугайлааш, шалааларын 2—2 катап чуп бергенер.

Билиг дээш

Тес-Хем районда Калинин аттыг колхозтун үндөшлөкчилеринин бирээзи коммунист Иргит Тараачы ам 65 харлыг. Э. Тараачы боду назылап кыраан-даа болза, бодунун политиктиг билин бедилдип алып талазы-биле колхозта бүгү коммунистерге шагдан тура үлгерлиг болуп келген. Ол ам кежээки политиктолада эки өөредилгелиг дынакчыларынын санында кирип турар.

—Караам, четпестей берген-даа болза, шилдеп алгаш хөйүгү номчуп турар мен. Бистиң Коммунист партияныг эрткин алдардыг төөгүзүн өөренири, оон төөгүлдү доктааш шитпирлерин номчуп танышкыш, ол бүгүнү херек кырынга боттандырагына кирижи коммунист мээң хүлээлгем болгай—деп эш Тараачы чугаалап турар.

Бодунун өөренип турар материалдарын шингээдип ап турардан аңгыда, эш Тараачы солуннары чагыдып алган, оларны үргүлчү номчуп, амгы үеде бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда чүгү болуп турарын база эки билип ап турар. Кыргыз коммунист кичээл шагында бичи-даа озалдаашкын чокка, кичээлге хереклетнер бүгү херексели-биле бүрүн белең чедип келген турар.

Чаа телефон шугуму

Чокта чаа Улуг-Хем районун Арысканда «Партияныг XIX съездин» колхоз биле «УТКА-нын 25 чыл ою» совхоз аразында чоңуң чугаалажып харылзаажырынын чугула чепсээ—телефон шугуму тургустунган.

Ол аразы ынаш, даштыг, ширгай арыгдыг берге-даа болза, телефон шугумун кыска хуусаада тудуштуруп доозар дээш, харылзаа конторазынын ажилдакчылары комсомолчулар эштер Тимофеев, Солдатов олар нормазын 150—200 хуу күүседип, кызымак ажилдааннар.

Олар районун өске-даа көдээ суурларына харылзаа шугумун тургузар талазы-биле ажилды ам-даа үргүлчүлөп турарлар.

Бараан саарылгазын улам ыңай калбартыр болгаш күрүне, кооператив база колхоз садын организастаарын экижидер талазы-биле хемчеглерниң дугайында

1953 чылдың октябрь 17-де садыг ажылдакчыларының Бүгү-хевилел чөвүлел хуралына СССР-ниң Садыг Министри эш А. И. МИКОЯННЫҢ илеткели

(Төңүзү. Эгези № 223 «Шын» солунда).

Хлебтиң шынарын экижидериниң талазы-биле хемчеглерниң хлебтин дажылгазын болгаш кадагалаашкынын экижидериниң талазында хемчеглер-биле немээр херек. Хлебти деритинмези транспортка дажылгазын болгаш эргежок чугула санитарлыг негелделерни сагывайч анаар оваларының фактылары, чүдүрүп, дүжүрүп тура, хлебти кайы хамаанчок аажылдарының фактылары хей-хей хоорайларда бар. Ол чорук чамдык таварыгаларда хлебтин шынарын баксырадырынга чедирип турар. Ол чылдаганаанының уламдан хереклекчиге шынары чавыс, уулган болгаш бараан шинчиниң оскунган хлеб болгачок-ла таварып турар.

Москвааның, Ленинградтың болгаш өске-даа улуг хоорайлардык үлгериңиң өзүгээр бүгү хоорайларга хлебти тускайыткан транспорт-биле дажылгазын шилчип, ол ажылды 1953 чылда боттандырып доозары эргежок чугула.

Дайын мурунудагы үе-биле ден-нээрге 1953 чылда калбак херекледин үлгүрүп бараанынын садыглары шапкын өскөн.

1940 чыл-биле ден-нээрге 1953 чылда дүк бұдуштүг болгаш торгу пестериниң садыгларының 5,3 катап, хлебтин 2,1 катап, чадаг-тергелериниң 6 катап, а мотоциклдарының 100 катап өскөн, ыңчалза-даа олар чедиппей турар. 1953 чылда чийк автомобильдерни 1950 чылга бодаарга 1,9 катап хөйну садыглан турар. а дайын мурунуга чедир автомобильдер хууда ажылгаларда садыгланмайн турган. Ам улус автомобиль садып алып дээр элчегде чартык чыл манан турар джир-дир. Бо бергелер дээрге, бистин шаандагы бергелеривиске дөмейлешпес, онза хевириниң бергелери-дир.

Бо чылын үлгүрүп бараанынын садыглары дыка өскөн. 1952 чылга бодаарга бо чылын пөс, хеп, идик, трикотаж, ук садыглары барык-ла 21 миллиард рубль азы 23,5 хуу өскөн.

Ол-ла үеде чамдык үлгүрүп бараанынын талазы-биле чонун негелделери хандыртынмай турар. Меланжалык, шокарарты аргаан, ворстуг, доллар кылыр болгаш сорочка пестери чедиппей турар. Даараан кылырлар—костюмнер, пальтолар, эр сорочкалар, кылымал торгудан кылган херезжен платьерлер чедиппей турар.

Чонун негелдезин өөренип көөрү, барааннарның шынарын бедидери дээр демисел

Совет садыгын эң-не боттут чүдү чонун болгаш оң янзы-бүрү херекледерин, негелдезин бүгү талазы-биле өөренип көөрүнү эргежок чугулазындан тытпай үнүп турар дээр билдингир болгай. Чурттуң районнарынга бараан курлавырларының улам чөп хуваалдазын чүгле аада үндөйлөш шиптирлел болур.

Совет садыга бүгү ажил-херектин моон сонгааргы хөгжүлдизинге улуу-биле шаптык ужураштырып болгу дег, эң четпес чүве болза, барааннарга чонун негелдезин таарымча чогу-биле өөренип көөрү турары болур. Садыг ажилдакчылары чонун негелдезин ам-даа багай өөренип турар болгаш ол чорук областтарже, крайларже болгаш республикаларже барааннар сөөртүлгезин планнаар талазы-биле улуг-улуг частырылгарга чедирип турар дээрзин дорт чугаалаар херек.

Горький хоорай ышкаш ындиг улуг үлгүрүп төвүнде безин салып алышкын негелдезин чүгле чангыс магазинде өөренип көөрү турар. Негелдени өөренип көөрүнү ажилы Казань хоорайның чүгле универмагында болгаш үлгүрүп барааннар садымының ийн магазинеринде таарымчалык кылдыр тургускан. Хей-хей садыг организациялары чонун негелдезин өөренип көөрү айттырылгары чүгле данчы, бурткелдер долдурары-биле өйлештирип, оларны барык-ла өөренип көрбейн, оперативтиг ажилга ажылгавай турарлар. Кол универмакта чер-черден информацияларны негелде өөренип көөр черлерден анализтеп көрбейн, негелдепейн турар болгаш чүгле ийде-хая дээрден башка, практикага ажылгавай турар.

Чурттуң районнарыңче барааннар

Барааннарны хуусаа талазы-биле ден хемчээлдиг эвес чүдүрүп чорудуп турар: өңү, шокары, хемчээли, фасону аай-аай эвес; садыг организацияларының чагыгыларын үрөп турар. Чижээлээрге, Минскинин үлгүрүп барааннар садыг 1953 чылда хереклээр-биле 37 янзы шокарлыг ситеч чагаан, а Москваың үндүрүлгө базасындан I кварталда чүгле 3 янзы шокарлыг ситекти шуут алган; 15 янзы шокарлыг сатин орнуңга чүгле чангыс янзы шокары чүдүрүп чоруткан. Главтекстильторгун Казаньда садыг базасы Татар АССР-нин хоорайларында садыг организацияларының II кварталда ахлетип хөөн-саазын бұдуштүг пестериниң чагыгының 138 хуузуң, а сатиниң—85 хуузуң, чайгы платьер пестериниң—82,5 хуузуң берген.

Барааннарны хемчээл, фасон, модель, өң-чүзүн азынча ыглап сорттуларынның ажилы садыг организацияларында болгаш магазинерде багай тургустунган. Ангы-ангы хевирлерлиг, хемчээлдерлиг, фасоннарлыг, өннерлиг барааннар садыг базаларында болгаш складтарда бар турда-ла оларны садыглары үзүктелип турар.

Тудук материалдарыңа чонун өзүп турар негелделерин эң долу хандырар сорулга-биле Совет чазак хоорайга болгаш көдөзге үрүмкөтпөп садыглар кылдыр бо чылын тудук материалдарын эртен чылын садыгга тускайлап бергенден барык-ла ийн бұдун чартык катап хөйну тускайлаан.

1952 чылга бодаарга 1953 чылда чонга болгаш колхозтарга тудук ыжын болгаш дийик материалдарын 3 катап, шиферни 2,5 катап, тудук кадалгарың, сорттук демирни, чымчак шывыгын, цементини 1,8 катап хөйну садыглан, а ол ышкаш олифану, будукту, өң-кирер плиткаларны, кургаг гипс штукатуркаларны болгаш сонга шилин хөй сангыга садыглан.

Бо чылын эгелээш чонга хууда тудугга хереклээр-биле чангыс-аай кылдыр тутунган бөден бажынарның садыглар эгелээш. Чонун камнап алган хөргөңизиниң өзүлдези оң хоорайларда болгаш суурларда хуузуңда бажынар база чайлаг-далчалар тудуп алырынга ажилгаар арганы берген. 1954 чылда Москвага, Ленинградка болгаш өске-даа хоорайларга янзы-бүрү хевирлиг бажынарны садыглары калбаа-биле организастатпалар, оларны тудуларыңа чондан чагыгыларны база хүлээп алыр.

Сөөртүлгезин болгаш садыг организацияларыңа оларны алпарып дужаарын амдыгаа чедир-ле хүлээп алышкын-биле «чөвүлгөң дугуржушкар» ассортмент өзүгээр эвес чорудуп турар. Рынокту болгаш чурттуң районнар аайы-биле ассортменттеги чонун бараан негелдезин онзагай байдалын багай билеп турарың түнелдинде, ассортмент дугуржулганың үезинде хөй-хөй частырылар бодуңуң келген. Амьдур болуң боттут эдилгерин кириң турда, а дугуржулга ассортменттеги өскерилбей хевээр артчышаан. Практикага дугуржулга ассортменттеги садыгны болгачок-ла албадаашкыңче чагыгының хемчи кылдыр шилчип турар.

Хүлээп алышкының амгы турар кол негелделерин барымдаалап садыг организациялары дугуржулга ассортменттеги өзүгээр барааннарны шилип алыр хүлээлгелитер. Оон туржук, бир эвес садыг организациязы ассортменттеги төвүнде «дугуржулгалык» барааннарда кандыр-бир барааннарны албай барган болза, ол районда чонун негелдези-биле дүгжүп турар барааннарны анаа орнаштырып бербейн баар чүүл бар. Шаң ындиг чурум садыгга базаларың чалгаа ажилдакчыларыңа таарымчалык болуң чадавас, шынында ол байдал садыгга чүгле хора чедирер апаар.

Барааннар сөөртүп чедирерин шын эвес чорудуп, садыг организацияларыңа барааннарны албадал-биле берип турганының болгаш чонун негелдезин өөренип көөр ажилды четпес чоруп келгениң дугайын херекчелер турар хөй сангы фактылар Главтекстильторгун садыг-саарылга базаларының эргелек-

чилериниң чөвүлел хуралыңа илгээр. Түнелдинде ыраккы районнарже барааннар сөөртүлгезиниң планнарыңа шыгым эдилгер кириер ужур таварышкан.

Будуруп үндүрүп турар барааннарның ассортменттезинге 1953 чылдын дугузунда эдилгелер каш катап кириңген, ыңчалза-даа Садыг министрствозу кажан складтарга болгаш базаларга шоолук хереклетимес барааннарның курлавырлары эмин эртер хөйну-биле мөөнөжи берген турда, ол бүгү эдилгелерин озадалашкын-биле кириң турган.

Чонун негелдезин өөренип көөрүң амгы чуруму эмин эртер төпчүдүлгени—Садыг министрствозунга эмин эртер хөй, харын-даа төпке херек чок чыгыс материалдарның чыгышыңың болдуруп турар. Чонун негеп турар хереклет барааннарның чамдык хевирлерин чөпчээрлээр өзүгээр хүлээлди дужаар талазы-биле эргени чер-черге улуу-биле тыпсыр херек.

Хоорай, көдөңниң чонун негелдезин өөренип көөрүн мөөнөп-даа, үрүмкөтпөп-даа садар садыг организациялары боттандыра ужурут. Садып алышкылар конференциялары чыылдырып эртериниң дугуржулганың, хамаатыларың саналдарың ажилдашкын, барааннар делгелгезиниң, ассортменттеги кабинеттерниң организацияшкының, парламага чүдүлдер бижижикиниң болгаш ол ышкаш өскелерин-даа бүгү хемчээлдин-биле деткири чугула.

Чонун негелдезин өөренип көөр болгаш улам долuzu-биле хандырының херезгенге бараан эртемилгериниң ролу, ажил-дузазы онза улуг. Үлгүрүпден ап турар барааннарның ассортменттеги болгаш шынары садып алышкыларының негелделери-биле дүжүп турар бе дээрзин бараан эртемдени ышкаш кым-даа ыңчаар шын болгаш билдирин-биле үнелеп шыдаас.

Ыңчанмыжок бараан эртемилгерин ажил-дузазы бисте кудулаан. Мен бодаарымга, заводта директорнуң сөөдүнде ийн дугаары кижиге кол инженер кирип турары-биле бир дөмей, садыг организацияларыңа болза, барааннарның ассортменттеги болгаш шынарың талазы-биле ийн дугаары кижиге бараан эртемдени кирген турар ужурут ышкаш-тыр. Садыгга бараан эртемилгериниң ролун бедидер өй келген. Шынар болгаш ассортмент айттырылгары ыңчан хамыктажк чедирешкиниң шиптирлетинген турар.

Продукцияның шынарын бедидериниң айттырылгарың бистин партиявс болгаш чазавас суураашкын чок киңөөлгөңиң кезезде салып келген. Хереклекчиге бедик шынарлыг барааннарны чедирериниң улуг харымсалгасы садыг организацияларыңа олаажыр. Садыг ажилдакчылары боттарының ажилыңа хүнбурду он-он миллион совет садып алышкылар-биле ужуражып, садып турар барааннар дугайында баштайгы санал-ошаларны садыгга тыңшаан турар.

Садыг ажилдакчылары садып турар барааннар дугайында садып алышкының мурунуга шуут харымлаар. Мынчангаш садыг ажилдакчылары садып алышкының сонугураын илередиң. Барааннарның шынар болгаш ассортменттезинге хамаарыштыр ол сонугураалары үлгүрүп мурнуга камгалаар болгаш багай барааннарны садыг четкизиңе кирибес хүлээлгелитер.

Барааннарның шынарын болгаш оларның ассортменттегин экижидер дээр демиселге экономиктиг бараларны ажилгаарың бүгү аргалары садыгның эргезинде. Садыг ажилдакчылары болза, барааннарның чаа-чаа хевирлерин бұдуруп үндүрерин организастаарың айттырылгарың үлгүрүп мурнуга тургузуң, чаа-чаа барааннарның эки негелдедикчилери болуп, чонун негелдези-биле дүгжүп турар бедик шынарлыг барааннарны бұдуреринге үлгүрүп хүн-бүрү албадар хүлээлгелит.

Барааннарның шынарын экижидер сорулга-биле Чазак «бостон», «метро», «люис», «ударник», коверкот, драп-велюр, «столичный» бол-

гаш өске-даа бедик шынарлыг дүк бұдуштүг пестерин бұдуруп үндүрүлгезин көвүдедирин, торгу пестерин кылымалын экижидип, оларның быжыг мөзүлүүн бедидерин, дыралчак кылыгыг пестерин бұдуругезин улгаттырып, кылымал торгу бұдуштүг пестериниң чырылышкының эвээжедирин хандыраа чогуур хемчеглерни чорударын, ол ышкаш пестериниң уран каасталганы экижидерин чийк үлгүрүпгө хүлээткен.

Хереклекчилерге негелдезинин алган штапельдик волокно пестерин бұдурерин улуу-биле өстүрери көрдүңен, маңаа хамаарыштыр Москваың Бирги ситеч аргылга фабрикаың болгаш Трехгорнуң пөс-таавы фабрикаыңды кытып үндүрүп турар пестериниң дугайын чугалааның дүжү эвээш. Ол алдаржаан-на бұдуругелер харын, ыңчаарга оларның штапельдик пестери таарымча чок, оларның шынары багай дээрзин садып алышкы комудап турар.

Бир эвес Москва хоорайда Свердлов аттыг фабрика садып алышкының сеткилинге таарымчалыг, даштыкың пестеринден артык кылдыр санадып турар тергини шынарлыг штапельдик полотоларың берип турар болза, Трехгорнуң пөс-таавы фабриказы болгаш Бирги ситеч аргылга фабриказы эки белеткенип албайн чыда, штапельдик пестерин бұдуругезинге шилчип киргеш, ол херекке багын көргүскөңөр.

Ыңчаарга чийк үлгүрүпүң талазындан чангыс-аай болгаш өң-чүзүн бұдуртуп, будуу багай пестерни бұдуруп үндүрүп турар чоругу-биле моон сонгаар дөстүнчүп шыдажыр ужур турбас. Үлгүрүп болза, чидиг өңдүг, каас-коя болгаш быжыг будуктуг пестерни бээр ужурут.

Чийк үлгүрүп болза, хереклекчилерин негелделерин харымчалы шыдаар, сезоннарга таарышкан хептериниң модельдерин болгаш фасоннарын ажилдап кылгаш, шипгээткен турар хүлээлгелит. Шынарың хоорулбас кезээ болза, продукцияң даштыкы каасталга-шигелдези — оң каас кылымалды, шевергин, чаагай савалаткың шыгачтыңаны, коя чурумалды болур.

Үлгүрүпүң элээн чамдык бұдуругелери барааннарны эки каасталгазын, аян кириңгезин чедип шыдааның демделгези чугула, ыңчалзажок ону эвилелдин-даа, республикаларың-даа, кооперацияны-даа, чурт үлгүрүпүң болгаш ылангыя районнарың-даа хөй-хөй бұдуругезинге хамаарыштыр чугаалап болбас. Сорулга болза, бо талазы-биле хожудап турар бұдуругелерин мурнакчыларың денелетке чедир көдүрери болур. Бистин бүгү үлгүрүвүс бедик шынарлыг, даштыкы каасталга кылымың болгаш савалаткың шырытыңаның талазы-биле даштыкың дээр барааннар-ринде тудак чок, шевергин коя барааннарны бұдуруп үндүрер ужурут.

Эң хөй-биле негетинип турар аш-чөм продуктуларың доктаамал быжыг шынарлың хандырап талазы-биле хереклекчи үлгүрүпгө, ылангыя аш-чөм үлгүрүпгө дүрү өзүгээр негелдегер тургузар эргелиг. Кажан чаа кытып турар барааннарның сорту баштай бедик шынардык болуп тургаш, оң соонда бұдуругелериниң кичээңгейи өлчө кошкааганында, оң шынары кудулап бадар чорук-биле ам дөстүнчүп шыдажыр ужур турбас. Ол ышкаш бодун эки кылдыр көргүскөн барааннарны үлгүрүп бұдуругелден кызып үндүрер чорук-биле база эптежи болбас.

Шынары куду барааннарның садыг четкизиңе кирер чорунун фактылары-биле эптежилде садыг ажилдакчыларының ортузунда ам-даа узуткатынмай турар болгаш чонун негелдези-биле дүшпөс, фасоннары, модельдери эргижирээң, даштыкы каасталгазы багай барааннарны үлгүрүп дужаап турунда, ону амдажыдып, оң аайыңа кирип турар чорук көстүп турар.

Үлгүрүпүң удуруткуч ажилдакчылары кимиктер биске будуктар бербейн турар болганда, бис чүңү канчап шыдаар боор бис деп чугаа-

лажып эгелээрин чадавас. Үлгүрүп болгаш садыг ажилдакчыларың сеткили чымчак болганда, ол чаагаар-ла эстип эгелээр. Оларның сеткили даш ышкаш кадыг, кандыгдаа амдажыдылга, аайыңа кирер чорук турбас ужурут. Чийк үлгүрүпүң ажилдакчылары химиктер мурнуга сеткилин чымчачы бербейн, харын улам шыгырап, боттарыңа чугула херектиг бүгү будуктары олардан негезинер. Бо херекке кандыг-даа амдажыдылга, аайыңа кирер хөөн дээрге, оппортунизм ол, а оппортунизм болза, ажил-херекти өзүлүг өдүмгө чедирер.

Кызым байдалга большевиктер кажан-даа деннежип көрбөзүнөр, ындиг деннежилге болза, улустун чаагайжылгазы дээр идепкейлиг демиселдин эң боттут мөзүлүңе шуут удуруланышкар. Садыг ажилдакчыларың бүгү армиязы кызым байдалга деннежириниң орнуга, ол кызым черлерин ажил эртериниң, үрөп, божуннадырының принципин удурутуга болдулар ужурут. Мынчангаш садыг ажилдакчылары оларга бараан хүлээдикчилериниң кылып турар чылдагааның тайылбырлары хереклекчилер сонугураалары-биле чүдүлөшпөс болза, оларны-биле эптежер ужур турбас дээрзин түн-нээр апаар.

Барааннарның херектиг ассортменттеги, оларның бедик шынары, даштыкы шевергин каасталгазы дээр демиселди калбартышсаң, садыг ажилдакчылары чүгле хереклекчилер эрге-ажыктарын камгалаар эвес, оң-биле кады күрүңени эрге-ажыктарын база камгалап, ажилдын улам бедик, чаа денелетке көдүрүп талазы-биле үлгүрүп ажилдакчыларыңа дузаалажыр апаарлар.

Барааннарның бедик шынарың дээр демиселге садыг болгаш үлгүрүп ажилдакчыларының сонугураалары чангыс-аай, нити күрүңени болуп, ол сонугураалар улустун чаагайжылгазының дугайында сагыс садышкыны илереткен турар ужурут. Садыгны экижидериниң сонугурааларыңа дүшүрүп үлгүрүпдө мөөнөп садыглар организацияларың Садыг министрствозунче шилчткен.

Совет өг-бүлениң амдыралын база хөй-нитти чөмөнелгезин экижидериниң чамдык айтырылары

Коммунизм дээр демиселдин чугула негелдегериниң бирээң болур бажың ажил-агыиың эде конструкцияларың айтырылгарың Владимир Ильич Ленин улуу-биле үнелеп чораан. Оң бижээни, «Үрүмк бажың ажилы херезженни куняңа, уруг азыралыңа чыпшыр тутпушаан, оң күш-ажылың бұдүмчелит эвес, үрүмк чөгөл-төдүшкүңүң, базымча-дорамчылалдың ажилы-биле черлик өзүңуң хемчээңге чедир чулуп дээрбедерешшаан, хөме басып, кижиге үнөзүн кудуладып, шаптыландырып турар. Кажан, кайда-ла ол үрүмк бажың ажилыңа удур күрүне эрге-чагырганы ээлеп турар пролетариаттын удуртканы массалыг демисел, азы оон-даа шыны-биле чугаалаарга, пролетариаттын улуг социалисттиг ажил-агыиыңа массалыг эде тургузулга эгелээң болду, херезженни өзүлүг хосталгазы, өзүлүг коммунизм чүгле ыңчан анаа эгелээр»... (В. И. Ленин, Чогаалдар, том 29, арыв 396).

Үрүмк бажың ажилының массалыг эде тургузулгазы элээн угланмышкынар-биле чорутунуп болур. Бо херекке бажының күш-ажылың механизаастаар азы оон-даа тодаргайлаарга, мащинизаастаар чорук улуг ужур-дузалыг. Бистин амдыралымыска бараан болуп, ону экижидип шыдаар амгы үениң хереклет чөпсөктерин, болбаазын машиналарны бұдуруп үндүрер болгаш негелдегериниң эң шыгыны кичээңгейи угландырының бүгү аргалары ам бисте бар.

Мөөнөп садыглар организацияларың шилчидилгези дээрге, бир албан черинден өскезинче анаа-ла шилчидилге эвес, а садыг организастаашкының үндөзүн өскерилге болгаш совет садыгның хөгжүлдизиниң төөгүзүңге чорутунган эң баштайгы хемчег болур. Мөөнөп садыглар чорукту үлгүрүпден Садыг министрствозунче шилчедериниң алыс сорулгазы болза, хереклекчилер сонугураалары баштайгы планга тургузар, а үлгүрүпгө эптиг байдалды ийги планче кириер дээни ол болур.

Мөөнөп садар садыгның болгаш барааннарның шынарын тодаргайлаар инспекция айтырылгарың талазы-биле чазактын үндүргөн шиптирениң ханы уткамын шаңында. Барааннарнык бедик шынары болгаш эргежок чугула ассортменттеги дээр демиселдин херезгенге СССР-ниң Садыг министрствозунун мөөнөп садыглар организацияларының ролу чидин-биле бөдөн турар ужурут. Барааннарны үрүмкөтпөп садыглар садыг организацияларың негелделеринге олар кичээңгейлиг болуп, садыгны экижидер талазы-биле оларга бүгү хемчег-биле дузалажыр, барааннарның шипчээшкыниң оруун дордалдырар болгаш барааннарны үлгүрүпүң бұдуругелеринден садыг бұдуругелеринче шуут чүдүрүп үндүрерин калбартыр талазы-биле сорулганы шиптирлээр хүлээлгелитер.

Планнаашкында шаптаразыңнарның бирээзи болза, бир талазында, чер-черин садымыңа, магазиниңе бараан саарылга планының, ийн талазында, ол планин бараан курлавырлар хандырылганың аразында чогуур холбаштырылганы чогу болур. Оң түнелдинде чамдык организациялар барааннарны бараан саарылгазының план күүсөлдизинге хереклетинеринден артыкты, а өскелер эвээшти ап турар. Бир эвес магазинер болгаш садыглар ажилдакчыларының ажил төлөвири план күүсөлдизин хемчээлинден хамаарыштыр өскерлип турарын барымдаалаар болза, демги шаптаразының садылар-уржуу улам чидигленип улгадыр апаар.

СССР-ниң Министрлер Чөвүледи болгаш СЭКП ТК бажың ажилыңа хереклетинер машиналары бұдуруп үндүрериниң калбак программаның бадыйлаан. Хеп чуур машиналарның бұдуруп үндүрүлгези 1953 чылдаазы-биле демейлээрге 1955 чылда барык II катап өзер болгаш 196 муң санга чедир көвүдээр, амьдурал соодулгалары бо чылдагы 62 муң сангыңа удуз 330 муң санга чедир кылып бұдүргөн турар. пылесостарың (доозун сорукчуларың) бұдуруп үндүрүлгези 5 катап көвүдээр, оларны чыл иштиңде барык-ла чартык миллион санга чедир кылып бұдүргөн турар, электрополотерикаларны (электрик шала дүрбүкчүлдериниң) бұдуруп үндүрүлгези 10 катап көвүдээр. Картофель аштарлар, ногаа арылгар херекселдер, длек кезерлер, сава чуурлар, электр кастрюльдар болгаш хөкөктер ышкаш куняңа херекселдериниң бұдүрүп үндүрүлгези дыка улгадыр.

Ылангыя өңүктөп шорбажык-сарларның аразында чамдык чөгөнчилер делегейин чүңүң кайгадырып тып алганы ол бе, боларның джигри чадавастар. Хеп чуур машиналар, пылесостар ийке-не соодулгалар бұдуруп үндүрүлгезин хемчээлин талазы-биле бис амдымыңа кымны-даа кайгадырып чадавастар турар бис. Ол херекти бис чап-чаа-ла эмгелеп тургускан бис. А хожудап калганмысты чедип алыр дээр ажилдаар темпелеривис-биле бис кандыг-даа чөгөнчилерни кайгадып шыдаарымыс чадалчок.

(Уланчымы 3-кү арында).

ЭШ А. И. МИКОЯНЫҢ ИЛЕТКЕЛИНИҢ ТӨНЧҮЗҮ

Москва хоорайнын садыг органи-
зациялары 182 бичи магазиннери
катыштырып, садыг сорулгазын
эскээр элетини турган 19 бажы-
нарны ажылап тургаш, 1952—1953
чылда аш-чем база үлетпур ба-
рааннарнын улгатырган 88 мага-
зиннери организастан. Магазин-
нери улгатыр катыштыры Моск-
вадан ангыда эске чамдык хоорай-
ларда—Ленинградта, Ригада, Кие-
те, Одессада база чорутууну турар.
Бо болза, улуг болгаш ажыктыг
херекти чүглэ эзеи болур. Хөй-хөй
магазиннери техникти байдалы
багай, оларнын турар бажынарына
капитал септелге кылары негетин-
ип турар. Ээлери бажынарын ка-
питал септелгезин кыларында
шуут-ла ойталап турганнар, а садыг
организациялары боттарынын хө-
лөзилеп алганы бажынарын капи-
тал септелгезине акша-хөреңги ча-
рылдаар эрге чок турганнар. Ам бүгү
хөлөзилеп төлеверинин 50 чедир
хуузу хөлөзилеп алганы садыг ба-
жынарын капитал септелгезине
чарыгдар эргени садыг организа-
цияларына тыспы берген.

Үрүмкөп садар садыг четкизи-
нин хөгжүлдөзүндө хожудаашкынын
узуткаар төлөздө, 1954—1956 чыл-
дарда хоорайларга болгаш көдээ
черлерге мурундагы үш чылдарда
туттунган 19 муң магазинерге удур
40 муң магазиннери тудары болгаш
ажыдары төлөвилгенин. Чоокку
үш чылдарда областар төптөринге
болгаш үлетпүрлүг хоорайларга 100
улуг болгаш ортумак универмагтар-
ны тударын боттандыраы көрдүп
турар.

Садыгнын материал-техникти ба-
зазынга капитал салышкыны дыка
улгадып турар. 1954 чылда Садыг
министерствозунга ажылаары-биле
1.700 миллион рубльди үндүрүп бер-
ген, ол болза, 1953 чылда 750 мил-
лион рубль турганыдан 2,3 хире
катап хөй болур.

Чоокку үедө Совет Эвилелинге эи
улуг универсалдык магазин—ГУМ
Москвада Кызыл шөлге ажытынар.
Ол магазин амгы үениң муракчы
садыг-техниказы-биле хандырткан
болур.

Революция мурундагы үедө Кы-
зыл шөлде үстүкү садыг одуругла-
рын бажынарына хөй-хөй фир-
маларнын 240 хире үрүмкөп садыг
черлери турган, ам оларны ээлеп
турган албан черлеринден хоштап,
ГУМ-га хергелээр-биле эле кылып
турар. Универсалдык магазини—
ГУМ-дан совет хергелечи бодунга
эи калбак ассортиментинин болгаш
бедик шынарын барааннарны са-
дып алыр.

Универмагга хуунуң чагыны эзу-
гаар эр болгаш херэжөн платьелер
даараар аажок улуг мастерскаялар
организастаннар. ГУМ-нун бир ду-
гаар казында Главгастрономун эи
улуг аш-чем магазини ажытынар.
ГУМ-га бир угда муң ажыг садыг-
жылар ажыдаар, привакаларнын
ниити узуну ийи чартык километр
чедер.

Чаа ГУМ эрга ГУМ-га дөмөйлөш-
пес болуру чугаажок: ГУМ дуга-
йында Маяковскийн бодунуң үе-
зинде чугаалаан эстери харын чаа
ГУМ-га көчүрү таарымчалыг, а ол
рекламага мынчаар бижээн: «Хар-
ын мага-бот болгаш угаан-болал
чүп-ле негей-дир—ол бүгүнү кижи-
ге ГУМ бээр». «Садыг ГУМ-биле де-
нешкен турарын бис күзээр бис. Ам
якы-бүрү албан черлери ээлеп ту-
рар Москвада улуг Лубянк пас-
сажын турган бажынынга 300 ки-
жи ажылдаар «Урулар ораны» деп
универмагты организастан бодат
турар. Ол болза, бичи совет хергел-
кчилерге уруллар ГУМ болур. Ам-
даа элээн каш улуг-улуг магазин-
нери организастан херек.

1949 чылда күрүнөң садыглар
турар организацияларынга хамла-
рышкан аш-чем магазиннери
болгаш столоваяларнын түглө беш
хуузу соодукту дерилер-биле хан-
дырткан турган. 1953 чылдын
июль 1-деги байдал-биле алырга,
күрүнөң садыглар турар органи-
зацияларнын магазиннери де бол-
гаш столоваяларны компрессор-
ларнын саны 1949 чылга удур 1 ка-
тап, а 1940 чылга удур—12,5 катап
эскен.

Чүглө ССРЭ-ниң Садыг министр-
ствозунуң системазы-биле безин бо
чылдын эгезинде дүрген үрелир ба-
рааннар садыглар турган магази-
нери 54 хуузу, база хөй-ниити
чөмөнчилге черлеринин 50 хуузу ма-
шина соодулгалыг тургузулар-биле
хандырткан. Чоокку үш чылдарда
соодулга компрессорларын болгаш

рек. Бүдүрүлгези бүгү чыл ишинде,
а хергелели—сезонун болуп турар
галостар, чайгы пөстөр болгаш бү-
гү сезонунг барааннар база ындыг.

Бисте болганчок-ла, соок дүжүп
келирге магазинерде кидис идик
чок, а чазын болгаш чайын, кажан
кидис идик херек чок турда, олар
магазинерге көстүп келир. Эске се-
зонунг барааннар база-ла ындыг:
чазын чайгы пөстөр болгаш идиктер
чедилпес, а кыжын магазинерде
оси хөй чүве чок. Аш-чемнин про-
дуктуларнын бүдүрүлгези сезонунг,
а хергелели доктаамал мал саржа-
жанын, эттин, балыктын, чигирин
сезонунг курлавырларнын дугайы-
нда айтырыг база шынгы болуп
турар.

Садыгнын организастанкынын
экижидер болгаш барааннарны ма-
газиннерге эки байдалдыг чедире-
ни хандыраар төлөздө, тускайжыт-
кан автотранспортту чоокку үедө
калбаа-биле непередери биске эр-
гежок чугула.

Ам үеге чедир тускайжыткан
транспортун дыка эвээш санын-
ның харазындан дүрген үреличел
барааннарнын, белең платьелерин,
мебельдин болгаш эске-даа бараан-
нарнын улуг кезини анаа чүк ма-

Колхозчу тургузугунуң тийлелгези-
нин түнелинде бистиң көдээниң
арны үдээзини-биле эскерилген.
Моон ужурунда бис көдээде садыг-
ге эске негелделерин салыр ужу-
рлуг бис.

Бистиң социалисттиг ниитилели-
висте хоорай-биле көдээниң аразы-
нда бараан саарылганың өүлдөз
ажыктын ангы биле тараачыннар-
нын эвилелин быжыдарын деткип
турар. Ажылчын ангынын тараа-
чынар-биле бүдүрүлгө харылаа-
зынын хевирин харылаанын бараан
хеври улам немет турар.

Көдээ садыг база улуг темпелер-
биле өзүп турар. 1953 чылда көдээ-
де бараан саарылганы 1925 чыл-
биле деңизерге 7,9 катап (денешти-
р көргөн өрткертер-биле) эскен
болгаш дайын мурундагы 1940
чылдын бараан саарылганын дыка
ашкан.

Бистиң чуртка бараан саарылга-
нын дыка калбартыг талазы-биле
50 чылдын ап чоруткан неметде хем-
чеглер көдээде бараан саарылганын
база оранчок экижиткен. Бир эвес
1953 чылдын I кварталында хергел-
сел кооперациянын бараан саарыл-
газы эртен чылдын ол-ла үези-
биле деңизерге 3,5 хуу эскен тур-
ган болза, бо чылдын II кварталы-
нда бараан саарылганы 28 хуу кө-
зүдээн, а 1953 чылдын III кварта-
лында эртен чылдын ол-ла үези-
биле деңизерге 27,5 хуу көзүдээн.
Бо болза, көдээ садыгды ниити кө-
дүрүлүшүн эгелээн дугайын чуга-
лап турар-дыр. Көдээ садыгнын
структуразы эскерилген. Ам көдээ
чонуну хууда хергелел чүдүлдери-
негелдеси хоорай чонунуң негелде-
зинге улам-на чоокшулап олурар.

Мындыг сан-медээлерин көргүзе-
ри солун боор. 1924—25 чылда дус,
керосин, оттуг ыяш, ажыл-агый са-
ваны болгаш хөвөн-саазын бүдүш-
түт пөстөр кооперациянын бүгү кө-
дээ бараан саарылганын 35 хире
хуузу болуп турган, а 1952 чылда
сан талазы-биле дыка көзүдээн
болза-даа, бо барааннар көдээ са-
арылганын чүглө 18 хуузу болган.
Бир эвес 1952 чылда хергелел ко-
операциянын талазы-биле пөстөр
садыглашкынын 1940 чыл-биле
деңизерге (денештир көргөн өрткер-
тер-биле) ниити-биле 41 хуу кө-
зүдээн болза, торгу пөстөрнүн са-
дыглашкыны 3,1 катап көзүдээн.
Көдээде торгу пөстен даараан
плателер садыглашкыны сөөлү
үш чылдарнын дургузунда 5 катап,
дүк бүдүштүг костюмнерин садыг-
лашкыны—2,6 катап, дүк бүдүш-
түт пальтоларын—2,2 катап көзү-
дээн. 1940 чылга бодаарга, 1953
чылда көдээге чадаг-тергелерин са-
дары 6 катап, радиоприёмниктер-
ни—13,6 катап, даараан машина-
ларын—6 катап, фотоаппараттар-
нын—4,8 катап көзүдээн. Бо дээр-
ге, колхозчу тараачыннарнын болгаш
көдээ интеллигенциянын чаагай ба-
далынын эскенин тайылбырлап
турар.

Совет көдээ 1913 чыл-биле дек-
теңизерге 1952 чылда 7 катап хөй баш-
кыларын, 30 катап хөй агроном-
нарны болгаш көдээ ашыл-агый
ның эске-даа тускай эртемчилер-
лиг, 7 катап хөй эмчилерлиг болган.
Көдээ ашыл-агыйнын ийи миллион
хире механизаторлары бистиң совет
көдээде бар.

Бистидиң сорулгавыс—аш-чем бол-
гаш үлетпур барааннарнын сөөр-
үлгезиниң херээн үдээзини-биле
эле тургузары болгаш чоокку 2—3
чылдарда садыгнын тускайжыткан
автомашиналар паркын 20 муңдан
эвээш эвэске чедирер. Тускайжыт-
кан автотранспорт чагыс угда
сөөртүп турар барааннарнын көскү
рекламазы болур ужурулуг. Ынча-
гаш ол транспорт кудумчуну элээн
сөргөдир болгаш каастан база хер-
гелектини өөртүр ужурулуг.

Бараан хүлээдиктеринин база-
зынга барааннар чүдүрүлгези олар-
нын боттарынын күжү болгаш хө-
рөңгизин-биле, а садыг черлеринге
дүжүрүшкүн садыглап турар органи-
зацияларнын күжү-биле кылды-
нар ужурулуг. Автотранспорт-биле
барааннар сөөртүп турар үедө,
оларнын кырынга чүдүрүлгөдөр
олурар ындыг чорукту шыдажып
чөп болбас. Автомобильдерге чү-
дүрүлгөдөрүн барааннар чүдүрер
черден дүжүрер черге шаварынын
өл камналга чок практиказын биске
эң дүрген узуткаар херек.

Ийиде, хергелел кооперациянын
организациялары көдээ чонунг ба-
рааннарга негелдезин кошкак өөре-
нип, а чамдык таварылгаларда, ол
негелдени херекке албайн турар.

Уште, көдээге садыг четкизин кал-
бартынын айтырынга эргежок
чугула кичээнгейни салбайн турар.
Хергелел кооперациянын мага-
зиннери болгаш лавкаларынын са-
ны, садыг четкизи ам-даа бүрүнү-
биле катап тургустунмаан, эжелел-
ге турган районнарнын үжүн дай-
ын мурундагы деңгелди чедип ал-
баан болгаш Украин ССР-де дайын
мурундагы деңгелди—88,3 хуузу,
Белорус ССР-де—80,4 хуузу, Смо-
ленск областа—82 хуузу болуп ту-
рар.

Чоокку 2—3 чылдарда көдээде
үрүмкөп садыглаар садыг четкиле-
ринин хөгжүлдөзүндө хожудаашкы-
ны узуткаар дээш Центросоюз хем-
чеглерин алыр хүлээлгели. Шын-
гың чурум эзугаар үрүлүчүнү эр-
гиншикиннерин чорудуп тургаш,
эвээш чурттакчылыг черлерин хан-
дыраары-биле үрүмкөп садыглаар
садыгнын элээн каш муң автотран-
спорту доктаамал четкилерге не-
мей организастан херек.

Кооператив болгаш колхоз садыны улам ыңай хөгжүдөр дугайында

Бир эвес 1925 чылда, толаргай-
ларга бистиң көдээ ашыл-агый-
ныстың коллективизацияныг чедир
чуртка парлап үндүрген ниити нөм-
лөптөрүнүн чүглө 4,6 хуузу көдээ-
ге сатынган турган болза, 1952 чыл-
да 25,9 хуузу сатынган.

Көдээде тудуушкунуң өзүп турар
хемчээли тудуг материалдарына
дыка улуг негелдени болдурган.
Сөөлү чылда Чазак көдээге тудуг
материалдары садарын дыка улга-
тыраарыне хемчеглерин алган. 1940
чылга бодаарга, 1953 чылда көдээге
ыяш болгаш ыяш материалдарын
13,3 катап хөйүн, азы дайын сөөлүн-
деги бирги беш чылдын бүгү дүрү-
гузунда сатканындан 4,5 катап хөй-
үн, цементни—43 катап хөйүн, азы
беш чылда сатканындан 2 катап
хөйүн; чымчак шывырлар—20 катап
хөйүн, азы беш чылда сатканындан
2,5 катап хөйүн, кадаларын—4,5
катап хөйүн, азы 1946—1950 чыл-
дарда сатканындан 2 катап хөйүн
садар.

Көдээ болза, хөгжүлдөзүнүң мыры-
най эске чадазында туруп турарын
болгаш кооперация чаа ужу-дуза-
лыг апарып, бодунга чаа сорулга-
ларны хүлээп ап турарын бо бүгү
чугаалап турар-дыр.

Бистиң хүлээлгезин—көдээге тудуу
материалдарын садыглашкынын
да бар турар четпестерин кайы бол-
дунары-биле дүрген узуткаары бо-
лур.

Сөөлү чылдарда көдээ ажыл-
агыйнын техника талазы-биле чаар-
тылганы амыдыралга көдээ садыг-
нын чаа-чаа адырларын база бол-
дурган, ол болза, ылангыч бүдүрүл-
гө хергелелини барааннарнын сады
болур. 1953 чылда көдээге садыг-
лаары-биле чүк автомобильдерин
1946 чылдан эгелээш, 1950 чылды
кириштиришаан, МТС-терге бер-
генни санавакка 5 чылдын дургузу-
нда оларны ол хире чыгыны тускай-
лап үндүрген.

Хергелел кооперациянын ажыл-
дакчыларынын сорулгазы болза, бү-
дүрүлгө хергелелини барааннарнын
садарын үзүктелдирбей чоруткан
турары болур.

Хергелел кооперацияны ниитиниң
күчүлүг садыг организациязы болур.
Ол 32 миллион ажыг хуучуларны
катыштырып турар. Ынчалза-даа
көдээде садыг болза, көдээ чонунг
бүгү-лө өзүп турар негелделеринден
хожудап турар.

Бирээде, хергелел кооперациязы
чонга негелделиг болуп турар хөй-
хөй барааннар-биле көдээ чонунг хан-
дырбайн турар. Кооперацияга кызы-
гаарлал чок хөй хемчээли үндүрүп
берип турар керосин, оттуг ыяш бол-
гаш дус черелги хүн-бүрүнүң не-
гелделиг барааннар садыгга үзүкте-
лип, хергелел кооперациянын бужар-
тады бээр фактылар амдыга чедир
безин узуткатынмаан.

Ийиде, хергелел кооперациянын
ажылдакчылары колхозтардан бол-
гаш колхозчулардан көдээ ашыл-
агый продуктуларын комиссияга
соксаал чок хүлээп алыр чорукту
организастан хүлээлгели. Колхоз-
чулар хову ажылдарына турарын
үезинде ыноктарже продуктулар
сөөртүлгези эвээжей бээр деп чүве
билдингир болгай. Бир эвес колхоз-
чуларнын боттарынын садыглаары-
биле хергелештир кооперация колхоз
продукциянын колхозтарнын болгаш
колхозчуларнын даасканын эзугаар
комиссионуг эгелерге садыглаарын
организастан болза, ашыл-агый үе-
зинде ыноктарже продуктулар
сөөртүлгезиниң шак мыдыг кызы-
рылдазы болбас турар ийик.

Оон-биле хергелештир кооперация
болза, колхозчуларын базардан
оларнын ап турары ол-ла орулга-
биле хандырып, колхозчуларнын
транспорт чарыгдаларын кудула-
рлар болгаш хову ажылдарын үе-
зинде ажылчын күжүн хостап шы-
даар болур.

Кооперация болза, садыгнын шак
мыдыг хевириниң ажыктын колхоз-
тарга болгаш колхозчуларга бүзүр-
дир херек.

Оон ыңай чер-чериниң күүсконна-
рыннын, белекел организациялары-
нын, МТС-терниң ажылдакчылары,
садыг ажылдакчылары болгаш кол-
хоз рыноктарын ашылдакчылары
колхоз рыноктарыне көдээ ашыл-
агый продуктуларын сөөртүр тала-
зы-биле колхозтарга болгаш колхоз-
чуларга садыг ажылдакчылары
ол черлеринге барып кошкак дуза-
лажып турар болгаш колхоз рыно-
ктарыннын ажылы багай удуртуп
турар.

Бистиң чуртувуста колхоз рыно-
ктарын четкизи конуң албек. 1953
чылдын январь 1-де бүгү ССРЭ-ге
8.474 рыноктар турган, оларнын иш-
тинден 4.100 рыноктар хоорайларга
болгаш 4.374 рыноктар көдээ чер-
лерге турган. Колхозтар болгаш кол-
хозчулар чыл-бүрү хөй саныг аш-
чемни рыноктарга сөөртүп экелгеш,
садыглап турарлар. Элээн хөй улуг-
улуг хоорайларда колхоз рыноктар
серилеп туткулаан. Эки чаагай-
жыдыр туткан рыноктар ам бисте
эвээш эвес. Ынчалзажок колхоз ры-
ноктарнын байдалын канчал-даа
эки деп санап болбас.

Хоорай рыноктарыннын чартык ке-
зин колхозтарын, колхозчуларнын
сөөртүп экелген барааннарнын шы-
жаар складтар болгаш соодулгалар
чок. Хоорайларда 1.500 хире рынок-
тар эът хынаар болгаш сүт хынаар
танциялары чок. Хоорай рыноктары-
нда рынок эгезин шөлдерин чүг-
ле 36,2 хуузу шалалатынган болгаш
асфальтылатынган.

Хоорай рыноктарыннын багай ажы-
тынын хөй-хөй чижектерин көргүзүп
болур, а хөй-хөй көдээ рыноктар
ам-даа элээн сандаргай байдалда
туруп турар.

Колхоз садыны бурунгаар күштүү-
биле шимчедир төлөздө ол талазы-
биле ам кандыг сорулгаларны
шинтипирлээр ужурулуг?

Колхоз рыноктарыннын болгаш
чер-черин садыг кидястериңиз
ажылдакчылары болза, көдээ ашыл-
агый продуктуларыннын артыкшы-
ларын садыглаарына таарымчалыг
байдаларын колхозтарга болгаш
колхозчуларга тургузуп бээрине
сонгаарладып болбас хемчеглерин
алыр ужурулуг.

1954 чылда район, область, край
болгаш республика бүрүвүңе кол-
хоз рыноктарын чурумчудуп чоруд-
дар талазы-биле хемчеглерин ажыл-
дап кылып болгаш амдыралга бот-
тандырган турар ужурулуг; чоокку
2—3 чылдарда бүгү хоорай
рыноктарыннын шөлүн шалалаарын
азы асфальтыларын доооар херек.

Рыноктарга болгаш рынок кавы-
зынын кудумчуларына колхозтар-
нын болгаш колхозчуларнын негел-
делерин хандыраарына эргежок чу-
ла ассортиментиниң үлетпур бараан-
нарнын, бирги ээлчегде, бүдүрүлгө
улангышкынын болгаш бажы иш-
тинин эт-херексели болур бараан-
нарны садыглаар чорукту калбартыр

Эштер! Чазактын шийтпирин эзу-
гаар чылдырлар, садыг ажылдак-
чыларнын Бүгү-эвилел чөвүлөл ху-
ралы садыг хөгжүлдөзүндө эргилде-
лиг үедө ажылдап турар-дыр.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели-
нин болгаш Совет Эвилелинин Ком-
мунисттиг партиязынын Төп Комите-
динин үндүргени аш-чем бараанна-
рыннын бүдүрүлгезин калбартыры-
нын дугайында болгаш калбак хер-
гелелин үлетпур барааннарнын
бүдүрүлгезин калбартырынын бол-
гаш оларнын шынарын экижидери-
ниң дугайында доктаалдары, а ол
ышкыш совет садыгны улам ыңай
хөгжүдөр хемчеглер дугайында док-
таалы чуртту улустун хергелелини
барааннар-биле хандыраарын күш-
түү-биле көдүрүрүнүн кайгамчык
улуг программазы, совет садыгнын
чектелешкенинин программазы
болуп турар.

Бо төөгүлүг шийтпирлер-биле со-
рук кирген бистиң садыгнын ашыл-
дакчыларыннын армиязы чер-черин
совет болгаш партия организацияла-
рыннын деткине-дузаламчызынга
дланып, күш-шымдалып болгаш бүгү-
лө арга-мергежилин салып тургаш,
совет садыгны бүгү хемчеглер-биле
делгердеринин болгаш ону чекет-
теддеринин чаагай сорулгазын ал-
дарыны-биле болгаш төлетпни-биле
күресидир дээрзинге идегезин чөп-
шээр көрүңер.

Харысалгалыг редакторун орадакчызы М. Н. ЛЮНДУП.